

A Discussion on Truth in the Context of the Hegel – Kierkegaard Contradiction

Hegel – Kierkegaard Karşıtlığı Bağlamında Hakikat Üzerine Bir Tartışma

Necip Uyanık

Dr. Öğrt. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Felsefe Bölümü, uyaniknecip@artuklu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-5886-1474

Article Information

Article Type

Research Article

Date Recieved

2 June 2025

Date Accepted

25 June 2025

Date Published

30 Haziran 2025

Plagiarism Checks: Yes, Turnitin

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Necip Uyanık).

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma makalesi

Geliş Tarihi

2 Haziran 2025

Kabul Tarihi

25 Haziran 2025

Yayın Tarihi

30 Haziran 2025

Benzerlik Taraması: Evet, Turnitin

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Necip Uyanık).

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Cite As | Atıf

Uyanık, Necip (2025). Hegel – Kierkegaard Karşıtlığı Bağlamında Hakikat Üzerine Bir Tartışma. *Mebadi International Journal of Philosophy*, (2) 1, 61-75.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15750713>

Abstract

The clash of the views of two philosophers who lived in the 19th century is also important in the context of developing critical thinking. Therefore, this study aims to reveal Kierkegaard's existential and subjective truth in contrast to Hegel's universal and objective philosophy. Deep differences have emerged between Hegel and Kierkegaard because of their different perspectives on the problem of truth. It is important to try to determine the problems around which this opposition develops. In this respect, it is necessary to try to explain the opposition of existential philosophy with system philosophy through the disagreement between the two philosophers, and this is another aim of the study.

Keywords: Hegel, Kierkegaard, Truth.

Öz

19. yüzyılda yaşamış olan iki filozofun görüşlerini çarpıştırmak aynı zamanda eleştirel düşünmenin geliştirilmesi bağlamında da önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Kierkegaard'ın Hegel'in evrensel ve nesnel felsefesinin aksine varoluşsal ve öznel gerçeği ortaya koyuşunu incelemeyi amaçlamaktadır. Hakikat sorununa farklı bakış açıları nedeniyle Hegel ve Kierkegaard arasında derin farklılıklar oluşmuştur. Bu karşıtlığın hangi problemler etrafında geliştiğini tespit etmeye çalışmak önem arz etmektedir. Bu yönüyle varoluşçu felsefenin sistem felsefesiyle karşıtlığını da iki filozof arasındaki uzlaşmazlık üzerinden açıklamaya çalışmak gerekir ve bu da çalışmanın bir diğer amacıdır.

Anahtar Kelimeler: Hegel, Kierkegaard, Hakikat.

Giriş¹

Temel amacımız, hakikat üzerine bir tartışma yürütmek ve bunu Hegel-Kierkegaard karşıtlığında ortaya koyabilmektir. Bu çerçevede soruşturulan ve cevabı aranan sorular şu şekilde verilebilir: Hakikat nesnel midir yoksa öznel midir? Hakikat rasyonel bir yöntemle analiz edilebilir mi? Hakikat hangi bağlamlarla ortaya konulabilir veya ele alınabilir?

Hegel ve Kierkegaard, son zamanlarda, sıklıkla karşılaştırılan iki isimdir. Bu, aslında, zıtlaşan görüşlerin kendilerine tarihsel anlamda güçlü gerekçeler ortaya koymak için başvurulan bir yoldur. Hegel'i savunanlar, son derece büyüleyici dizgeye sahip bir filozoftan ve kökleri tarihsel olarak ortaya serildiğine inandıkları güçlü bir felsefi sistemden yana tavır almış olmaktadır. Çünkü Hegel, bu sistem sayesinde hemen hemen her sorunun üstesinden gelebilecek bir filozoftur. O, hakikatin ne olduğu üzerine derin araştırmalar yapılması gerektiğini göstermeye çalışmıştır. Kierkegaard'ın Hegel karşıtı bir savunma geliştirmesinin asıl nedenlerinden birisi de bu hakikat anlayışını yeniden değerlendirmek ve buna bir cevap verebilmektir. Hegel karşıtları Kierkegaard'ın karşı – tezlerini önemli bularak kullanmışlardır.

Stace açısından Hegel sistemini işleten çelişki ilkesi basit bir mekanizmayla hareket eder. Burada her şey, kendi karşıtını içinde barındırmakta ve zorunlu olarak karşıtına dönmektedir. Bu ise tarih dışına çıkarak, belirli koşullara dayanarak mantık açısından gerçekleşir. Sonra, bir şey, karşıtı olarak kalamayacağı için yine kendine dönmekte ve ancak bu, daha üst düzeyde bir sentezle sonuçlanmaktadır (Stace, 1976, s. 220). Ancak Hegel çelişki üzerine yoğun çalışmış ender filozofların başında gelir ve onun bu çabası çelişkideki zorluğun anlaşılmasının büyük bir çaba gerektirmesinden kaynaklanır. Hegel'de çelişki sadece bir karşıtlık olarak görülmez, yanısıra varolanın kendiliğini kendisinin dışına atmasıyla ilişkilidir (Hegel, 2014, s. 328). Hegel'in sisteminde derinleşen spekülatif problemlere karşın Kierkegaard'da öne çıkarılan ise varoluşun bizatihi kendisi olmuştur. Bu bağlamda varoluş, baştan sona paradoksla, çekişmeyle, mücadeleyle geçer ve ancak bu şekilde hakikat ortaya çıkabilir. Zira Kierkegaard'ın bakış açısında felsefe ve yaşam birlikte hareket etmelidir. Bu konuda o, sadece felsefe yapmak adına felsefe yapmanın gereksiz olduğunu belirterek (Kierkegaard, 2005, s. 284) görüşünü belli eder. Bu açıdan Kierkegaard, felsefe yapmanın ve filozof olmanın ne olduğunun yeniden sorgulanması gerektiğini bildirmektedir (Taşdelen, 2016, s. 80). Bunun için, öncelikle, felsefenin somut insan varoluşuna doğrudan eğilmesi gerekir.

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Ali Utku danışmanlığında 2020 tarihinde tamamladığımız “Kierkegaard Felsefesinde İnsan Varoluşunun Paradoksal Yapısı” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Gerçi insan, her zaman için kendini bildiğini sanarak hareket eder, ama insan henüz olacağı şey değildir (Mounier, 1986, s. 80). Burada vurgulanan varoluşun gerçekliğidir. Dolayısıyla felsefeyle uğraşan bireyin gerçeklikten ve içtenlikten uzaklaşmaması (Foulquie, 1995, s. 101) ve doğrudan insanın öznel varoluşuna yönelmesi temel görevidir. Öyleyse Kierkegaard'ın ifade ettiği şekliyle *birey* olma, insanî durumun sorumluluğunu üstüne almayı gerektirir.

Kierkegaard sorunları tartışırken dağınık bir yol izlemiştir. Onun belli bir çerçeve içinde hareket etmemesi, ileri sürdüğü argümanları gölgede bırakmıştır. Ancak onun bunu isteyerek yaptığını düşünmek zor değildir. Zira eğer görüşlerini metafizik içinde disipline etmeye kalksaydı Hegel'in felsefi sistemini kıyasıya eleştirmesine gerek kalmazdı. Çünkü “Hegel felsefesi, cisimleştiği ve ifadesini bulduğu zaman içinde, kavranabilir ebediyetten aşağı indirdiği İdeayı maddileştirir; bu pantrajizm tarihin ipucunu yakalamaya çalışan bir panlojizme götüren yolu açar” (Brun, 2007, s. 132). Bu da Kierkegaard'ın en sık eleştirdiği bakış açısıdır. Sırf bu nedenden ötürü Kierkegaard'ı felsefe karşıtı olarak görmek isabetli bir yorum olamayacaktır. Zira onun metinlerinde varoluş paradoksuna dikkat çekilmiş olması ve insana yaklaşım biçimi farklılık arz etmektedir. Bu yönüyle Kierkegaard'ın herhangi bir sorunu ele alma biçimi geleneksel düşünce sisteminin kabul edeceği bir tarzda olmamıştır. Ancak Colette, Kierkegaard'ın bir anti-filozof olarak görülmesine karşı çıkar ve onun tıpkı Hegel gibi Helenizmden Musevilğe; Musevilikten Hristiyanlığa kadar tarihsel bir tartışmaya dahil olduğunu ifade eder (Colette, 2006, s. 23).

Kierkegaard, Kopenhag Üniversitesi'nde öğrenciyken karşılaştığı Hegelci 'spekalütif gözleyiciler'in inanca düşük bir değer biçtiklerine şahit olmuş ve onların varoluşu anlamak için 'nasıl' sorusuna değer vermediklerini iddia etmiştir (Carlisle, 2010, s. 143). Ancak Hegel karşıtlığına rağmen Kierkegaard'ın felsefi problemlerinin kaynağı yine de Hegel'in felsefi sistemidir (Gills, 2010, s. 177). Çünkü Kierkegaard'ın en ciddi felsefi tartışmalarının ana eksenini, ona karşı geliştirdiği polemiklerle oluşturulmuştur. Berlin seyahatinde derslerine katılım gösterdiği Schelling'in 'gerçekliği' öznel bir şekilde yorumlaması ve Hegel'e yönelik eleştirileri Kierkegaard'ı etkilemiştir (Yaman, 2016, s. 22). Dolayısıyla Kierkegaard'ın Hegel'in felsefi sisteminin dışına çıkma gayretini göstermesi ve varoluşçu birtakım argümanlar geliştirmesi, bu aşamadan sonra daha etkili olmuştur.

1. Hegel ve Hakikat

Hegel açısından “Tanrı mutlak hakikattir, her şeyin hakikatidir” (Hegel, 2016, s. 138). Bununla şunu anlamamız gerekir ki Hegel'in sisteminde Tanrı kavramı hakikat ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim Hegel *Tinin Görüngübilimi*'nde gerçekliği (hakikati) bu doğrultuda şöyle tarif eder:

Gerçek bütündür. Bütün ise ancak kendi gelişimi yoluyla kendini tümleyen öz"dür. Saltık üzerine söylenmesi gereken onun özsel olarak sonuç olduğu, gerçekte ne ise ancak erekte o olduğudur; ve doğası, e.d. edimsel, özne, ve kendisinin kendiliğinden oluş süreci olmak, işte bunda yatar. Saltığın özde bir sonuç olarak kavranması gerektiği ne denli çelişkili görünse de, biraz düşünüp taşınmak bu çelişki görünüşünü doğru bir yere oturtmaya yetecektir. Başlangıç, ilke ya da Saltık, ilk olarak ve dolaysızca bildirildiğinde, yalnızca bir evrenseldir (Hegel, 1986, s. 31).

Hegel'in amacı gerçekliğin ikili kavrayışından doğan sorunları açığa çıkarmak ve bu bağlamda hakikati bütüncü bir şekilde belirlemektir. Bu nedenle o, kendinden önceki görüşleri inceleyerek "gerçeklik (hakikat) düşüncenin nesne ile bağdaşmasıdır ve bu bağdaşmayı ortaya çıkarabilmek için – çünkü bu kendinde ve kendi için bulunan bir şey değildir, düşüncenin kendini nesneye uyarlaması ve uydurması gerekir" (Hegel, 2014, s. 30) şeklinde analiz ederek eleştirir. Hegel, hakikati bir bütünlük içinde ancak anlaşılabilir olduğunu savunur. Solomon'a göre Hegel'de "felsefenin amacı *hakikati* bulmaktır. Bu hedef, *Fenomenoloji*'nin Önsözünde ve Girişinde, *Mantık Bilimi*'nin Girişinde ve kapsamlı *Ansiklopedi*'de aynı basit ifadeyle yinelenmiştir" (Solomon, 2020, s. 77). Nitekim Hegel felsefesinin temel amaçlarından birisi de düalizmi varlık ve düşünceyi birbirinden ayırması nedeniyle ortadan kaldırma çabasıdır. Ancak Hegel, mutlak idealizm olarak adlandırılan felsefi projesinde düalizmin sorunlarına da eğilir. Bu şekliyle Hegel'in sistemi, düşünülenin aksine, şeylerin üstünde tutulan idealizmden farklıdır. Onun bu yönünü görebilmenin bir yolu da geliştirdiği doğa felsefesine bakmakla mümkün olabilir. O halde Hegel'in felsefi sistemi, idealist ve natüralist eğilimleri kendi anlayışı içinde birleştirebilen doğayı anlamak adına sistematik bir araştırmadır (Yirmibeş, 2023, s. 222). Öyleyse Hegel'in felsefi sisteminin temelinde varlık ve düşüncenin birleştirilmesi veya bir arada düşünülmesi yatmaktadır. Ancak Hegel açısından hakikat idee'nin bizi kendisidir ve insan felsefe, sanat ve din bağlamında bunu anlayabilir. Felsefe idee'nin temsilsiz kavranmasını gerçekleştirirken, sanat ve din bunu temsillerle yapar. Bundan ötürü hakikat felsefenin başlıca çalışma konusudur. Bu da tümüyle idee'den gelen bir hakikattir. Bu hakikati bilmeye ve onu anlamaya çalışmak gerekir. Çünkü Hegel açısından bu en ciddi bir ihtiyaçtır ve onun açısından "bilim olarak gerçeklik" yani gerçekliğin bilimsel incelenmesinde özbilinç gerçekliğin kendisi olur, çünkü gerçeklik kavramdır ve bu kavramın nesnel idraki bize düşüncenin kendi içindeki idrakiyle sunulur. Yani hakikat ve düşünce bir ve aynıdır (Hegel, 2014, s. 34). Bu doğrultuda Hegel, felsefenin temel amacının bilimsel ve spekülative bir sistem bağlamında hakikati ortaya koymak olduğunu iddia eder. Hakikat, Hegel sisteminde oluşan ve gerçekleşen bir süreç olarak bilinmelidir (Türkyılmaz, 2019, s. 199). Bundan ötürüdür ki Hegel açısından hakikat tartışması çok geniş bir çerçevede yapıldığı takdirde anlaşılabilir. Hegel'de hakikat kendi kendini kuran belirli bir yaşam alanı sunan bir özne olarak düşünülmalıdır (Türkyılmaz,

2019, s. 199). Ancak Hegel'i bir bütün olarak değerlendirdiğimizde onun için kendi başına varolan bir öznellik mümkün değildir. Öyle ki öznellik hakikate ulaşmada yeterli değildir ve tümel olana bağlı olmak zorundadır. O, bunu “salt sonlu, tek tek ereklere sahip olan ayrılıkçı öznellik elbette genele boyun eğmelidir. Bu öznelliğin eylemi ide'nin eylemi olduğu ölçüde, o da tözselliğin taşıyıcısıdır” (Hegel, 2011, s. 105) diyerek açıklar. Bunu da özgürlüğe nasıl ulaşılabilceği üzerinden hareket ederek şöyle izah eder:

Erek, temel ilkeler, vb. düşüncelerimizde, her şeyden önce niyetlerimizde ya da kitaplardadır, ama henüz gerçeklikte değildir. Onun aslı bir olanak [Möglichkeit], bir yetidir [Vermögen], ama bu, kendi içinden çıkıp varlığa geçmemiştir. Gerçeklik kazanabilmesi için ikinci bir öge eklenmelidir: bu da etkinlik, gerçekleşmedir; ilkesi de istençtir, genel olarak insanların dünyadaki etkinliğidir. Ancak bu etkinlik sayesinde, o kavramlar, o soyut belirlenimler gerçeklik kazanır (Hegel, 2011, s. 85).

Hegel bu alıntıda erek, temel ilkeler vb.nin özgürlüğün gerçekleşmesi için yeterli olmadığını sadece soyut olduğunu ifade etmekte ve bu nedenle gerçekleşebilmesi için *etkinlik*'e ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Bu sayede *etkinlik* dolayısıyla özgürlük bir gerçeklik kazanır. Ancak bu etkinlik bir varoluş olarak görülebilir mi? Varoluş felsefesi açısından bu etkinlik ne anlama gelir? Hegel'in düşüncenin gerçekleşmesi için bir etkinliğe ihtiyaç duyduğunu belirtse de bu etkinliğin hangi koşullara bağlı olduğu önem arz eder. İşte tam burada Kierkegaard'ın hakikatin soyut bir düzlem içinde değil bizatihi yaşamın içinde aranması vurgusuna dikkat çekmek gerekir. Ne anlama gelir bu çıkış veya itiraz? Eylemlerimiz ve buna imkân veren hakikatin herkes için ayrı anlam ifade etmesi ve bu doğrultuda hakikatin öznel oluşu kaçınılmazdır. Bu konuda Wahl, kişisel duygunun yoğunluğu, öznelliğe verilen önem ve olasılığın hakikati bakımından Kierkegaard'ı Hegel'den kesin bir biçimde ayırır (Wahl, 1999, s. 14).

2. Kierkegaard ve Hakikat

Kierkegaard bütün yazılarında bireyin varoluşunda karşılaştığı sorunları doğrudan ele alır. Bu yüzden ki o, özneliği vurgulamak için eserlerini farklı isimlerle yazar ve bu konuda şöyle bir tespit yapar: “Takma isimli yazarların, ben de dâhil, hepsi öznel; şu nesnel çağımızda nesnel olamayan tek kişi olarak ayırt edilmekten daha iyi bir şey istemiyorum” (Kierkegaard, 2010b, s. 202). Kierkegaard için gerçek felsefe, varoluşa ve bireyin yaşamına dayalı öznel bir felsefedir ve hakikat ancak bu bakış açısıyla tartışılabilir. Buna karşın özneliği ve varoluşu ortadan kaldıran her türlü rasyonel ve bilimsel bakış açısı ise nesnelliktir. Burada kişi bir ‘ben’e sâhip olduğunu düşünebilir, ancak böyle birinin kendi ‘ben’i olarak düşündüğü şey bir yanılgıdan ibarettir ve sadece başkaları için taktığı bir maskedir. Bu nedenle Kierkegaard açısından hakikat tekil bir varoluştur ve bu da içselliğe dayanır. İçselliğin değişmeyen tarafı, onun

varoluşa katılmasını sağlayan öznel özgürlüğe sâhip oluşudur. Bu yüzden tekil varoluşun üstlendiği görevi Kierkegaard şöyle tartışır:

Tekil birey kategorisi dâima içe dönükleştirmeyeyle ilişkilidir. Dünyevi ödül, güç, onur vs.nin bu kategorinin düzenli kullanımıyla ilişkisi yoktur. Çünkü bu dünyada ödüllendirilenler yalnızca dışsaldaki değişimler ya da değişim çabalarıdır–bu dünyayı içsellik ilgilendirmez, onun için önemli olan dışsallıktır (2005, s. 423).

Dünyevi ödüllere nesnel bir çalışmayla ulaşılmış olması ve içsellikğin ödüllendirilmemesi hakikatin gösterişle bir ilişkisinin olmaması gerektiğiyle ilişkilidir. Gösteriş ve içsellik yanyana gelemmez. İçsellikteki hakikat gösterilemez, çünkü görünür değildir. Dolayısıyla kişinin öznel varoluşunun başka biri tarafından tam olarak bilinmesine imkân yoktur. Kierkegaard’a göre “insan yaşamı hangi prensibe dayanarak düşünürse düşünsün, sonunda fânî yaşamın hiçbir zaman tam olarak anlaşılamayacağı düşüncesine ulaşacaktır” (Kierkegaard, 2005, s. 200). Bu da onun hakikat anlayışını büyük ölçüde şekillendiren bir bakış açısıdır.

Kierkegaard’a göre varoluşun muazzam yapısı ve eklemleri tıpkı zincirin halkaları gibi bütünüle ilişkilendirilen temel bir zemberek olarak ‘kişilik’tir (2005, s. 352). Dolayısıyla her düşüncenin ve her duygunun her bir insandaki yansıması farklıdır. Kierkegaard bunu “başkası–için olan var değildir ve ancak ötekiyle görünür hâle gelir” (2010a, s. 135) şeklinde anlatır. Buna karşın insanların en büyük suç olarak gördüğü ve en zâlim bir şekilde cezalandırdığı şey başkaları gibi olmamaktır (Kierkegaard, 2005, s. 377) yani öznel varoluştur. Bu yüzden ‘düşünce farklılığı’, ‘duygu farklılığı’ gibi öznellik için önem arz eden varoluşçu çıkışı biraz daha ileriye taşıyan Kierkegaard, kendi benliğindeki farklılığı heterojenlikle açıklamaya çalışmıştır. O halde öznel varoluş homojen tüm yapılar tarafından ortak bir zeminde buluşturma ve sıkıştırmaya tabî tutulur. Bu da insanın öznel varoluşuna doğrudan bir saldırıdır. Dolayısıyla o, içindeki heterojenliği farklı mahlaslar kullanarak kendince anlatmaya çaba göstermiştir. Zaten Kierkegaard da kendi içedönüklüğünü saklamayı mizacının bir gereği olduğunu söyler ve bunun da içsellik olduğunu bildirir (2005, s. 600).

Kierkegaard’ın farklı ve öznel varoluşsal süreçlerin nasıl olduğunu anlamak için varlığını tekil parçalara ayırıp bu gizi keşfetme amacında olduğunu belirtebiliriz. Ancak öznellik çokluklara bölünse bile yine de tekil varoluşunu korumaya devam eder. Kierkegaard’ın öncülük ettiği varoluşçu felsefe, dışsallığın tekil varoluşu perdelemesine sonuna dek itiraz eder ve öznel varoluşu savunur (2002, s. 123). İnsanın tekil birey olarak varoluşunu gerçekleştirme isteği ile halk arasında her zaman bir sorun olduğunu düşünen Kierkegaard’ın bu çerçevede ‘tekil birey’ kavramını öne çıkarmak olduğunu belirtmek gerekir (2005, s. 423). Bu yüzden tekil varoluş gerçek bir somutluğa sâhiptir. Halk nesnelliği, nesnel varoluşu temsil eder ve öznel tüm yaşamı

sarsmaya yönelik bir tavırla tekil bireyi soyut bir çerçeve içine girmesi için zorlar. Bu bakımdan Kierkegaard ‘tekil birey’in halk ile ilişkisini ele alan ve bu ilişkideki yıkımı veya silinmişliği önemli bir sorun olarak belirlemiştir. Onun açısından halk bir hayalet veya bir hiçlik olarak her şeyi aynı seviyeye indirgeyen korkunç derecede bir soyutlamadır (Kierkegaard, 2017, s. 49). Halk tekil bir varoluş değildir ve durmaksızın çoğalan bir soyutlamadır. Bu durumda onun gördüğü kalabalık içindeki tekil bireylerdir. Bunu Sokrates bağlamında şöyle anlatır: “Sokrat’ın büyüklüğü halk meclisinin önünde suçluluk ithamıyla dikildiği anda bile gözlerinin kalabalığı değil bireyleri görmesidir” (Kierkegaard, 2005, s. 605).

Kierkegaard’ın yığına karşı öznel varoluşu savunması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bireyin yığına katılmasını veya yığın içinde kendini ifade etmesini engellemek de mümkün değildir. İşte öznelliğin paradoksu burada başlar. Bireyler hem öznel varoluşlarını sürdürmek hem de bunu unutup halk arasına veya daha lokal bir topluluğa karışarak yaşamlarını sürdürmek isterler. Ancak öznel birey ve dolayısıyla hakikat açısından tehlike arz eden bir durumu ifade eder. Bu tehlike öznel bireyi ortadan kaldırmaya yöneliktir, ancak gerçek bir öznel birey bunu olumluya çevirmesini bilir, çünkü bireyin tüm çabası aslında kendisi içindir ve bu çaba sonradan toplumu ayakta tutan bir çabaya dönüşür. Bu durum şöyle anlatılır:

...birey diyalektik olarak bir toplumun oluşmasının ön şartı olarak hayâtî önem taşır ve toplum içinde nitel olarak birey esastır ve herhangi bir anda ‘toplum’un üzerine yükselebilir. Yani ‘ötekiler’ fikri terk ettiğinde, (fikri terk etmemiş birey) toplumun üzerine yükselebilir. Toplumu bir arada tutan her birinin birer birey olması ve sonra fikri benimsemesidir (2005, s. 557).

Özgürlük ve hakikat bağlamında çürüme içindeki bir toplumda öznel ve özgür bireylerin çıkması ‘ben’liğin yeniden dirilişidir. Fakat toplum bunu olduğu gibi kabullenmez ve çoğu zaman kendi gücünü bireylere karşı kullanmak ister. Kierkegaard bu konuda şöyle der: “Kalabalıklar dâima büyük bir anlayışa sâhip adamı, yargıdan yoksun olarak görecektir. Ona karşı kesinlikle itiraz edecekler. Onların anlayışlarını üstün kılacak bu durum, onun kendisi hakkında daha ayrıntılı düşünmesini sağlayacak faktörlerden birisi olacaktır” (2005, s. 269).

Kierkegaard, hakikatin ne olduğuna bakılmadan sadece çoğunluğa göre hakikatin üstün olup olmadığına karar verilen bir düşüncenin gerçek dışılığını haykırmıştır. O, halk yönetiminde çoğunluğun hakikatinin geçerli olduğunu buna karşın Hristiyanlıkta ise azınlığın hakikatinin önem kazandığını belirterek bu durumu korkunç bir ruh olarak değerlendirir (2005, s. 370). İşte bu ‘korkunç ruh’ olan halk yönetimi yaşlı bir insanın (Sokrates) idam edilmesine karar vermiştir. Dolayısıyla bu olayın Kierkegaard’ın halk karşıtlığındaki tutumuna etki ettiğini hesaba katmak gerekir. Kierkegaard, hakikatin tekil varoluşta veya çoğunluğa karşı azınlıkta olduğunu şöyle tartışır:

Hakikat dâima azınlıktadır ve azınlık dâima çoğunluktan güçlüdür. Çünkü kural olarak azınlık gerçekten bir fikre sâhip olanlardan oluşmuştur. Buna karşın çoğunluğun gücü aldatıcıdır, kalabalığın hiçbir görüşü olmaması anlayışına dayanır. Bu nedenle çoğunluk bir sonraki anda (azınlığın daha güçlü olduğu âşikâr hâle geldiğinde) azınlığın görüşünü benimser, böylece bu görüş şimdi çoğunluk görüşüne dönüşmüştür. Yani bütün maiyyeti ve sayıca çokluğu yanına alarak saçmalığa dönüşür; bu arada hakikat yine yeni azınlıktadır” (2005, s. 611–612).

Böylelikle çoğunluğun bir fikre sâhip olmasındaki sorun açıkça ortaya çıkar o da hakikatin çoğunluğun doğasında olmadığı şeklindedir.

Kierkegaard *Şimdiki Çağ*’da gerçeklik olanın ne olduğunu öznellik üzerinden anlatmaya çalışır ve halkın bir durum bile olmadığını iddia eder” (2017, s. 50). Öznellik halkta etkin olmadığı için halkın gerçeklikle ilgisi olamaz. Dolayısıyla hakikat, eğer öznel birey tarafından ortaya konulursa hakikat olur. Bundan ötürü sayının çok oluşu hakikati artırmaz, tersine burada hakikat herkes tarafından yok edilen bir şey olur. O halde hakikat kalabalıklarda orta yerdedir ve ona sâhip çıkacak öznel bir kahramanı beklemektedir.

Tüm bunlara rağmen Kierkegaard toplum veya halk ile birey arasındaki ilişkiyi tümünden olumsuz olarak değerlendirmemiştir. Bunu “toplumdaki her birey toplumun teminatıdır; kamuoyu ise bir mozaiktir. Toplumda tekil birey nitel olarak makrokozmosu tekrarlayan mikrokozmostur” (2005, s. 557) ifadesiyle ortaya koyar. Ayrıca her kuşakta kayıtsız şartsız tekil birey olmayı başarmış birisini bulmak güç olduğundan tekil bireyliği koşulsuz kabul eden oluşumlara destek vereceğini belirtir (2005, s. 611). Böylelikle Kierkegaard, tekil bireyi olduğu gibi kabul eden her türlü toplumsal örgütlenmelere karşı daha ılımlı olduğunu beyan etmektedir. Öyle ki Kierkegaard’ın yeri geldiğinde bazı durumlarda nesnelliği kabul ettiği de öne sürülmüştür (Giles, 2010, s. 139). Bu konuda Magill de Kierkegaard’ın asla bir düşünce düşmanı olmadığını ifade ederek onun sadece Hegel tarafından soyut hâle getirilen düşüncenin (özün) varlıktan (varoluştan) önce geldiğine yönelik düşünceye itiraz ettiğini açıklar (Magill, 1992, s. 35). Öyleyse Kierkegaard’ın öncelikle savuşturmaya çalıştığı Hegel değil Hegelciliktir. Oysa genç Kierkegaard’ın ‘kişilik’ üzerindeki fikirleri Hegel’e yakındır. Hatta öğrencilik yıllarında kendini Hegel’e adanmış (Blackham, 2015, s. 10) görülür. Bu konuda bazı yorumlara bakıldığında Kierkegaard’ın *Either/Or* eseri ile *Phenomenology of Spirit* olmak üzere, Hegel’in eserleri arasındaki benzerliklere dikkat çekilmiştir. *Either/Or*’da Kierkegaard, karşıt kavramları birlikte ele almaya ve her birini içsel bir tutarlılık açısından analiz etmeye çalışmıştır. Bu kavramlar birbirleriyle ilişkilidir ve çelişkiler ortaya çıkar çıkmaz bir diğerine geçer ve bu yönüyle o, Hegel’in metodolojisini takip etmiştir (Stewart, 1998, s. 149). Ancak Kierkegaard sonraki yıllarda bunu bırakıp bazı konularda Hegel’in felsefi sistemini eleştirmeye başlamıştır. Spekülatif felsefenin nesnel bir sistem kurma tutumu ve yaşam için yıkıcı bir düşünceyi

barındırması (Blackham, 2015, s. 11) onun Hegel'den uzaklaşmasına neden olmuş olmalıdır. “Kierkegaard, Hegel'in felsefeyi bilimsel görmesine, Geist kavramına, tarihteki ilerleme ve özgürlük fikrine karşıdır. Ona göre Hegelci sistemin akılcı ve nesnellik içeren gerçeklik kavrayışı yaşantıya ait bir şey ifade etmez” (Bircan, 2016, s. 65). Bunun temel nedenlerinden birisi olarak Hegelci sistemdeki ötekiliğin bağımsızlığının çözülmesine odaklanır. Bununla birlikte Kierkegaard, aynı zamanda, felsefenin konusunu da değiştirmeye girişir. Çünkü Kierkegaard sorgulayanın varoluşunu sorunsallaştırmadan felsefenin temel hakikatle ilgilenemeyeceğini düşünmüştür. Var olan birey hakikati arayan kişidir ve onu hakikatin anlamından dışlamak bir hata olur. Bu yönüyle Kierkegaard, Hegel'in felsefesine yönelik önemli eleştiriler yaparken, aynı zamanda Hegel'den, kendisinin sıklıkla kabul ettiğinden bile daha fazla ilham almıştır (Durmuş, 2019, s. 2).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, Kierkegaard'ın varoluşsal ve öznel hakikatinin Hegel'in evrensel ve nesnel hakikat felsefesine karşı koymasını incelemiştir. Her iki filozof arasında, hakikate ilişkin farklı bakış açıları nedeniyle derin ayrılıklar ve karşıtlıklar ortaya çıkar. Kierkegaard, genel anlamda, Hegel'in spekülatif metafiziğine karşı polemikleri ön plana çıkarmıştır. Bireyin varoluşsal hakikatinin ne olması gerektiği sorunu Kierkegaard'ın Hegel felsefesine yönelttiği en önemli sorgulamaların başında gelmektedir. Kierkegaard'ın iddiasına göre Hegel'in felsefi sisteminde insanın birey oluşunun tüm veçhelerinin bir kenara itilmiştir ve buna bağlı olarak yaşamın içindeki unsurlara yer verilmemiştir (Kierkegaard, 2010b, s. 201). Hegel'in hakikati tarihsel bir diyalektik yoluyla evrensel bir kurguyla açıklaması zamanında büyük bir etki bırakmıştır. Ancak buna karşın Kierkegaard'ın evrensel tarihi büyük bir düzenbazlık olarak gördüğü ifade edilir (Gusdorf, 2016, s. 245). Kierkegaard 'dünya tarihi' anlayışına karşı 'varoluşu' koyar (Mouiner, 1986, s. 129) ve dünya tarihini savunan Hegel'i işaret ederek onun tarihi sonuçlandırdığına dair fikrini şöyle eleştirir: “Filozofa göre dünya tarihi sonuçlanmıştır ve o da bu tarihe arabuluculuk etmektedir” (Kierkegaard, 2013, s. 18).

Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nde bireyselliği, aşılması gereken bir tür sorun olarak gördüğü ve buradan hareketle hakikatin neye karşılık gelmesi gerektiğini ortaya koyması söz konusudur. Hegel'de hakikat ancak 'tümel' bir çerçeve içinde anlaşılabilir. Çünkü Hegelci sistem kendi içinde mükemmel bir sistemdir ve bu dizgede hakikat idee olarak kavranabilir. Öte yandan Kierkegaard için hakikat Hegel'in idee'sinde değil, yaşamın kendisinde aranmalıdır. Bu nedenle, ona göre hakikat herkes için farklı bir anlam

taşıyacaktır ve bu doğrultuda hakikat kaçınılmaz olarak öznelidir. Bu nedenle Kierkegaard, çok basit bir şekilde bireyin yaşamına odaklanmış ve zihinsel sistemlerin sürekli olarak sapmalar yaparak gerçek varoluştan saptığını iddia etmiştir. Bu durumda, sisteme dayalı felsefe bireyin düşüncesiyle uğraşırken varoluşunu unutmuştur. Bir yandan somut ve tekil varoluşun hakikati diğer yandan soyut ve tümel olanın gerçek dışılığı...

Stewart tarafından yapılmış bir yoruma göre Hegel ile Kierkegaard arasındaki sistematik felsefeye ilişkin görüşler değerlendirildiği takdirde ikisinin arasındaki temel sorunun ne olduğu anlaşılabilir. Bu doğrultuda Hegel için sistematik veya başka bir deyişle spekülative felsefe tüm bilişsel kategorileri ve hakikat kavramlarını birbirleriyle organik ilişkileri içinde kavrayan bir düşünmedir. Hegel açısından kavramlar, önermeler ve bireysel analizler bir mozaikteki fayanslar gibi birbirine uyar, ancak anlamlı olmak için bütüne ihtiyaç duyarlar. Buna karşın Kierkegaard için bu nesnel görüş aldatıcı bir soyutlamadır ve nihayetinde insan öznesinin yaşadığı deneyim ve hakikatle kıyaslanamaz. Dolayısıyla, onun görüşüne göre hakikat zorunlu olarak öznel ve bireysel olup kavramsal düşünceyle gösterilemez (Stewart, 2003, s. 2 – 3). Bir başka değerlendirme ise din üzerine bir tartışmaya dayanır ve karşıtlık burada kendini daha belirgin bir şekilde ortaya koyar. Kierkegaard açısından dini hakikat spekülative düşünce tarafından anlaşılamaz olandır. Hegel ise hakikat sorununda dinin tam manasıyla yapamadığını felsefenin yapacağını iddia etmiştir. Bu da felsefenin spekülative düşünce yoluyla benlik ile öteki arasındaki zorunlu birliği anlamak şeklinde gerçekleştirilerek yapılabilir. Çünkü Hegel açısından hakikat, mutlak anlamıyla kavramsaldır (Durmuş, 2018, s. 146).

Kierkegaard'ın itirazlarının yoğunlaştırdığı ve doğrudan muhatap bulunduğu filozofun aynı yüzyılda yaşayan Hegel olması son derece ilgi çekicidir. Onun yazılarının neredeyse tümünde Hegel'e yönelik dolaylı – dolaysız bir eleştiri söz konusudur. Daha yüzyıl bitmeden zirveye yerleştirilen Hegel'e yönelik Kierkegaard'ın muhalefeti ve buna bağlı itirazları birçok konuda olmasına karşın temelinde hakikat problemi yatmaktadır. Dolayısıyla Kierkegaard'ın yüzyılın filozofu olarak görülen Hegel'e yaptığı yoğun itirazlar aslında bir bakıma sisteme dayalı felsefenin hakikat anlayışına yönelik bir itirazdır. Bu yönüyle Kierkegaard açısından başta Danimarka ve Avrupa'nın düşünsel ve dinsel yapısındaki hakikatin çarpıtıldığına yönelik iddialarının temelinde Hegelci felsefi sistem yatmaktadır.

Kaynakça

1. Bircan, U. (2016). “Kierkegaard’dan Baudrillard’a Baştan Çıkarma”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. 1 (29), 60 – 82.
2. Blackham, H. J. (2015). *Altı Varoluşçu Düşünür*. (Çev. E. Uşşaklı). Ankara: Dost Kitabevi.
3. Brun, J. (2007). *Platon ve Akademia*. (Çev. İ. Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi.
4. Carlisle, C. (2010). “Korku ve Titreme: Aklın Ötesinde İnanç”. (Çev/Haz. K. Gödelek). *Kierkegaard: Fikir Mimarları Dizisi-20*. (141–166). İstanbul: Say Yayınları.
5. Colette, J. (2006). *Varoluşçuluk*. (Çev. I. Ergüden). Ankara: Dost Yayınları.
6. Durmuş, S. (2018). *Hegel and Kierkegaard on the Relation Between Truth, Selfhood and Authorship* (The Master Thesis). Middle East Technical University. The Graduate School of Social Sciences.
7. Foulquie, P. (1995). *Varoluşçuluk*. (Çev. Y. Şahan) İstanbul: İletişim Yayınları.
8. Giles, J. (2010). “Kierkegaard ve İçsellik”. (Çev/Haz. K. Gödelek). *Kierkegaard: Fikir Mimarları Dizisi-20*. (125–139). İstanbul: Say Yayınları.
9. Gill, J. H. (2010). “Kant, Kierkegaard ve Dinsel Bilgi”. (Çev/Haz. K. Gödelek), *Kierkegaard: Fikir Mimarları Dizisi-20*, (167–187). İstanbul: Say Yayınları.
10. Gusdorf, G. (2016). “Kierkegaard, Varoluş, Birey”. (Çev. M. Şahiner). *Özne Dergisi* (25): 241 – 245.
11. Hegel, G. W. F. (2016). *Din Felsefesi Dersleri*. (Çev. D. N. Kadioğlu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
12. Hegel, G.W. F. (2014). *Mantık Bilimi (Büyük Mantık)*, (Çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
13. Hegel, G.W. F. (2011). *Tarihte Akıl*. (Çev. Ö. Sözer). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
14. Hegel, G. W. F. (1986). *Tinin Görüngübilimi*. (Çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
15. Kierkegaard, S. (2010a). *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*, (Çev. S. Sertabiboğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
16. Kierkegaard S. (2005). *Günlüklerden ve Makalelerden Seçmeler*, (Çev. İ. Kapaklıkaya). İstanbul: Anka Yayınları.
17. Kierkegaard, S. (2010b). *Kahkaha Benden Yana*. (Çev. N. Çatlı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
18. Kierkegaard, S. (2002). *Korku ve Titreme*. (Çev. İ. Kapaklıkaya). İstanbul: Ağaç Kitabevi.
19. Kierkegaard, S. (2017). *Şimdiki Çağ: Başkaldırının Ölümü Üzerine*. (Çev. B. Tokdemir). İstanbul: Paris Yayınları.

20. Magill, F. (1992). *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı*. (Çev. V. Mutal). İstanbul: Dergâh Yayınları.
21. Mounier, E. (1986). *Varoluş Felsefelerine Giriş*. (Çev. S. Rifat Kırkoğlu). İstanbul: Alan Yayıncılık.
22. Solomon, R. C. (2020). *Akılcılıktan Varoluşçuluğa*, (Çev. R. Kuldaşlı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
23. Stewart, J. (2003). *Kierkegaard's Relations to Hegel Reconsidered*. New York: Cambridge University Press.
24. Stewart, J. (1998). "Kierkegaard as a Hegelian" *Enrahonar (An International Journal of Theoretical and Practical Reason)*, (29): 147 – 152.
25. <https://doi.org/10.5565/rev/enrahonar.459>
26. Taşdelen, D. K. (2016). "Kierkegaardyen Düşüncede Karşılaştığımız Aşk ve Sessizliğin Türleri ve Estetize Dönüşümler", Konya: *Özne Dergisi*, (25): 75 – 108.
27. Türkyılmaz, Ç. (2011). "Hegel'de Gerçekleşme Kavramı". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1). 197 – 205. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/613114> (Erişim Tarihi: 24.10.2024).
28. Wahl, J. (1999). *Varoluşçuluğun Tarihçesi*, (Çev: B. Onaran), Panel Yayınevi, İstanbul
29. Yaman, Y. A. (2016). "Kierkegaard Varoluşçuluğunun Kaynakları", *Özne Dergisi*, (25): 9 – 33.
30. Yirmibeş, M. C. (2023). "Nature in Hegel's System: Re-Thinking Idealism With-in Nature". *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (36): 221 – 237. <https://doi.org/10.53844/flsf.1361766>

Extended Abstract

The fundamental question of our study is to investigate what the source of truth is based on on Hegel and Kierkegaard. In this context, it has become inevitable to conduct an inquiry aimed at revealing the shortcomings in Hegel's philosophy. Someone who knows the philosophical system in Hegel from beginning to end can easily know which subject is being discussed where. However, this cannot explain that the subjective truth of man is understandable, like other beings. Because man is not a being like a stone or a tree. Being refers to something that is not variable, does not produce, is stationary, etc. However, change, movement, life and emotion come to the fore in existence. Therefore, shouldn't man be evaluated and understood only in existence? In order to open this to discussion, it is necessary to include the opposition that emerged in Kierkegaard's objections to Hegel.

Comparing the views of two philosophers who lived in the 19th century is also important in developing critical thinking. Therefore, this study is valuable because it aims to investigate Kierkegaard's revealing of existential and subjective truth, contrary to Hegel's universal and objective philosophy. It is the original value of this study to reveal the deep differences between Hegel and Kierkegaard because of their different perspectives on the problem of truth. We aim to trying to explain the opposition of existential philosophy to system philosophy through the disagreement between the two philosophers.

It is an important approach that Kierkegaard proposed the truth of singular existence against the objective and universal perspective that addresses man in an abstract framework. According to Kierkegaard, unlike life determined by abstract reasoning, existence passes through paradox, conflict, and struggle from beginning to end, and in this way, the individual can realize that he is alive. In this context, we aim to emphasize that philosophy should address concrete life rather than being abstract. The fact that the philosophical perspective defined as system philosophy has constantly attempted to address philosophy by keeping it outside of real life has prevented philosophy from being at peace with man throughout history. Existential philosophy took action to eliminate this negative situation and argued that man should be given the value he deserves. One philosopher most criticized by philosophy, which defends existence against philosophical systems, is Hegel. In this context, when we look at what Hegel thinks about many issues such as philosophy, man, religion, and life, the objections of existential philosophy will gain more importance and will

be understood. In this context, truth in Hegel can only be understood in the whole, and this includes individual existence. In this way, Hegel must have tried to show that he was after the truth in his philosophical system. For him, the question of what truth is very easy, because it is only the truth and can only be understood within a rational plane. But how can we know what truth is and who can achieve what degree of truth? Hegel convinced himself that there was no need to enter into such polemics. In this context, Hegel argues that reality or truth must be in harmony with thought and that thought must adapt and adjust itself to the object to reveal this agreement.